

Fejezet a queer irodalomból

Katona André: *Mennyi időnk van?*

Az elfogadás és megértés, a szubjektum és a környező világ közti ellentét alkotja választott regényünk központi problematikáját. James Lecesne *Trevor*jában egy kamaszodó fiú személyiségén keresztül juthatunk közelebb a másságukkal szembesülő emberek életéhez, a *Mennyi időnk van?* című regényben pedig mintha ehhez képest eltelt volna 10 év, és a fiatal felnőttek életében jelentkező kritikus élethelyzeteket és stratégiákat látnánk kibomlani.

Katona André – ez a *Mennyi időnk van?* című regény szerzőjének választott művészneve – Katona Andort, a fiatal média szakos végzettségű szerkesztő-műsorvezetőt rejti. A szerzőről megjelent tudományos igényű, vagy a meleg irodalommal tudományos alapossággal foglalkozó publikációról nincs tudomásunk, a róla gyűjtött információkhoz az internet segítségével jutottunk hozzá.

Katona André 1986-ban született, középiskolai tanulmányai után 2004-ben költözött Budapestre. Itt a Komlói Oktatási Stúdió nevű médiaiskolában szerzett végzettséget, majd az RTL Klub *Reflektor* című magazinműsorában dolgozott hírszerkesztő-riporterként. Tehetségéről és mozifilmek iránti érdeklődéséről a Neo FM rádióadó *Csalamádé* című hétféle magazinjában adhatott számot, ahol a *Mozi* rovat készítője volt. A televízióban és a rádióban kapott feladatai mellett határozta el, hogy regényírásba kezd; első regénye, a *Mennyi időnk van?* 2012-ben jelent meg az Ulpius Könyvesház gondozásában.

A regénnyel kapcsolatos olvasói kritikák és szerzői hozzászólások, reflexiók különféle internetes blogokban és a meleg szubkultúrához tartozó oldalakon jutottak megjelenési felülethez. Ezek alapján alkothatunk némi képet arról, hogy milyen volt a regény olvasói befogadása. A regény a hazai queer olvasók körében népszerű és ismert alkotássá vált. A véleményalkotók soraiból következtetni tudunk arra, hogy elsősorban fiatal, a szerzővel egy korosztályba tartozó olvasókhoz jutott el a mű, vagy legalábbis ők voltak azok, akik döntően hangot adtak véleményüknek. Ezek a vélemények pozitívan értékelték a könyvet, elsősorban a két főszereplő alakjához köthető, érzelmileg gazdagon árnyalt és részletesen bemutatott kapcsolatrendszer miatt. Előnyként értékelték a könyv realiztikus környezetben játszódó mindennapi helyzeteit, karaktereit, ezekre az olvasók sokszor ismerősként tekintettek, illetve bennük önmagukra ismertek. A regény drámaisága, mely a központi alakok lelkivilágának szubjektív nézőpontból való folyamatos és részletes előadásából adódik, szintén szerepelt a műről megfogalmazott pozitív vélemények között.

Ugyanakkor a véleményekből kiolvasható az a befogadói attitűd, amely a regényolvasást elsősorban szórakoztató szabadidős tevékenységnek tekinti, és kevésbé szellemi-intellektuális kalandnak, netalán olyan kulturális tevékenységnek, amelyben való elmélyülésünk által lehetőséget kapunk szembesülni saját életünk problémáival, személyiségünk esetleges hibáival, gondolkodásunk felszínességével.

A lektűr felé elmozduló olvasói igények miatt többen kritikát fogalmaztak meg a regény befejezését illetően, amely nélkülözi a happy endet. Ugyancsak kritikai észrevételként jelent meg az a vélemény, hogy kevésbé fordulatos a mű, sok benne az érzelmi állapotokra vonatkozó leírás, önreflexió, magyarázat, ismétlődés. Azonban ezek a szubjektív vélemények a kommentek tanúsága szerint mindig megerősítő, pozitív végkövetkeztetésekben oldódtak fel, ami számunkra egyértelműen azt jelzi, hogy a magyar queer közönség igényli a hazai kötődésű irodalmi alkotásokat, amelyek ismerős közegben képesek ábrázolni a meleg identitású emberek életének mindennapjait, örömeikkel és nehézségeikkel egyaránt.

Regényszerkezet és mondanivaló: Virginia Woolf nyomában

Katona André regénye Virginia Woolf ismert búcsúlevelével kezdődik. Az író nő levele számos publikációban olvasható, a világhírű szerző nő életét és munkásságát feldolgozó művek rendre felhasználják ezeket az egyszerre megrázó és elgondolkodtató sorokat. A tragikus sorsú alkotó megidézését több fontos körülmény teszi indokolttá és érthetővé.

Virginia Woolf a 20. század első modern női írója, akinek alakja azonban tipikus queer vonásokat mutat. Az író nő gyermekkorában apja és mostohatestvére zaklatásai nyomán boldogtalan körülmények között élt, amelynek következménye lett az is, hogy férfiakhoz való viszonya a megszokott keretek között nem értelmezhető. 1912-ben ugyan férjhez ment Leonard Woolffhoz, de kapcsolatuk döntően érzelmi-lelki és intellektuális jellegű volt. Igazi szerelme Vita Sackville-West, az arisztokratikusan különc költőnő és regényíró lett, Virginia Woolf híres regényének, az *Orlandónak* a műzsája. Vita maga is nyitott házasságban élt biszexuális férjével, Virginia Woolffal való kapcsolata így a szűkebb környezetben és alkotói körben elfogadottá vált.

A *Mennyi időnk van?* című regény mottójaként megjelenő Virginia Woolf-féle búcsúlevelél a szerzői alak identitásán túl is erős mondanivalóval kapcsolódik Katona André művéhez. Ilyen kapcsolódási pontnak tekinthetjük azt, hogy a férjnek szóló sorok egy olyan paradox helyzetnek a megjelenítői, amely a magyar szerző művének szintén lényegi mondanivalója. Ebben a lélektanilag meghasonlott helyzetben egyszerre van jelen a másikhoz való ragaszkodás emocionális alapú, animális erejű igénye, valamint a személyiség integritásának megőrzését célzó tudat racionalitása. A személyiség egyensúlyvesztéséhez vezető belső harcból eredő döntés pedig csak tragikus végkimenetelű lehet, amit a közös emlékek örömteli órái tudnak elviselhetővé tenni, ahogy az mind a mottó, mind a regény mondataiban visszaköszön számunkra.

A személyiség belső világának, konfliktusainak bemutatásán túl Virginia Woolf munkásságának központi vonulata a személyiség tudatának reprezentálása, ezzel összefüggésben a szubjektív időfolyam érzékeltetésén keresztül a világ ábrázolásának újító megvalósítása. Az angol szerző regényalkotói eljárása abba a vonultba illeszkedik, amelynek kezdetén Bergson és Proust elmélete, illetve gyakorlata jelöli ki az utat. A 20. század szellemi életének különös sajátossága, hogy korábban nem tapasztalt érdeklődéssel nyilvánult meg az idő problematikája iránt. Bergson filozófiai tételének lényegi gondolatát, nevezetesen azt, hogy a pillanat nem tűnik el, mert az élmény beleolvad, részévé válik a

1 Bejegyzés a szerzőtől. Elérhető:

következőnek, és ezek összegződve későbbi életünkben is jelen maradnak, legfőképpen a regényírók használták fel. Először Proust *Az eltűnt idő nyomában* című regényében alkotta meg azt a formát, amely az emlékezés mechanizmusa szerint szervezi meg az elbeszélés kompozícióját, majd Virginia Woolf regényei következtek, az *Orlando*, a *Mrs. Dalloway*, a *Hullámok*. Ez utóbbiban az idő múlása miatt pillanatról pillanatra változó perspektíva, a pillanat elszigeteltsége és ugyanakkor végtelen nyitottsága foglalkoztatta az írónt. Akárcsak a felsorolt többi regényében, a *Hullámokban* is a benyomások, reflexiók egyformán záporoznak minden szereplő tudatára. Időben nem szétválasztható hálójuk egy halomba vonja valamennyijüket, így a szereplők szubjektív világából az olvasó felé megkonstruálódik egy közös regényvilág. Ugyanakkor Virginia Woolf regényeiben a pillanatok szétválaszthatatlansága elkülöníthetetlené teszi az individuumokat is, a szereplők egyetlen közös sors részeseiként vannak jelen a konstruált rendszerben.

Katona André ebből a woolfi rendszerből számos elemet, mozzanatot alkalmaz. Maga az idővel való foglalkozás hangsúlyos megjelenése jelenti az első markáns párhuzamot a két alkotó között. Egyértelmű az is, hogy Katona André regényszerkezete a különböző szereplők egymást váltogató perspektíváiból építkezik. A szubjektív nézőpontok alkalmazására épülő írói eljárás pedig együtt jár azzal, hogy a külső cselekménnyel szemben a szereplők tudatának belső világa jelenik meg, érzések, gondolatok, reflexiók formájában.

A regény fokozatai

A queer téma központi jellege és a megismerhető alkotói szándék folytán a továbbiakban a regény egyedi jellegzetességeit igyekszünk számba venni. Kezdjük azzal, hogy a regény meghatározó jegyei közé tartozik az a szerzői szándék, miszerint a meleg szerelmet bemutató *Mennyi időnk van még?* című regény célzottan nem a meleg olvasók számára készült elsősorban. Az író közvetlen szavait idézve:

Ez volt az első regényem, amit három éven keresztül írtam, szívvel-lélekkel, azt akartam, hogy tökéletes legyen, ne legyen sablonos, és legalább annyira logikátlan legyen, mint a szerelem, amiről szól. Nem melegeknek írtam, ami tudom, tök furán hangzik, és egy nagyon naiv elképzelés. Az volt a célom az egészszel (ami egyébként nagyjából az írási folyamat közepe táján vált egyértelművé számomra), hogy az olvasó elgondolkodjon azon, hogy gyakran saját magunk állunk a boldogságunk útjában.¹

A boldogságkeresés örök témáját feldolgozó mű („saját magunk állunk a boldogságunk útjában”) eszerint egy olyan általános érvényű működő alkotás, amely queer vonások nélkül, kizárólag az egyetemes emberi lét hordozta problematikát célozza bemutatni. Emellett az az intellektuális igény is megfogalmazódik, hogy az olvasót „elgondolkoztassa”, máshogy mondva szembesítse saját gyakran elkövetett hibáival.

A deklarált szerzői szándék mellett azonban számunkra létezik egy további erős törekvés is, ami viszont a regény szerkezetéből, illetve az ebből fakadó hatásból nyeri létjogosultságát. Úgy gondoljuk, hogy a könyv érzékletesen mutatja be a nem meleg olvasóknak a meleg életét, vagyis a „különbségben a hasonlóság” gondolat jegyében rávilágít arra, hogy az emberi együttélésnek, párkeresésnek hasonló buktatói vannak, amelyek nemi identitástól függetlenül működnek. Ily módon a többségi társadalomban élők számára lehetőség adódik egy olyan pozitívabb kép kialakítására, amely hozzásegíthet egy toleránsabb viszony kialakulásához.

Fogalmazhatunk úgy, hogy a regény egy olyan küldetés eszköze, melynek célja a mássággal szembeni előítélet gyengítése azáltal, hogy betekintést nyújt meleg emberek személyes világába. E tételszerű megfogalmazásunkat négy irányból, mintegy négy fokozatban látjuk érvényes módon alátámaszthatónak, amit végül egy ötödikkel tudunk majd kiegészíteni.

A regény Virginia Woolf alkotásaival való kapcsolatáról már szóltunk, így arról is, hogy a regényszerkezetet a szubjektív nézőpontok váltogatásának rendszere alakítja ki. Ez azonban nem feltétlenül abból ered, hogy Katona André a bergsoni időszemlélet alapján találja érvényes módon megszerkeszthetőnek a regényt. A regény egészének ismeretében sokkal inkább az tűnik meggyőzőnek, hogy a szubjektív nézőpontú perspektíva-váltások oka a két főszereplő lelkivilágának, motivációinak minden részletre kiterjedő ábrázolása. Noel és Bence érzelmeinek, vágyainak, indulatainak folyamatos közlése teremti meg a regénynek azt a bizalmi atmoszféráját, amelybe az olvasó a nagy terjedelmű könyv olvasása során mintegy bevonódik, így téve lehetővé azt, hogy a szereplők érzéseit szinte sajátjaként átélje, gondolataikkal azonosuljon.

A szubjektivizált elbeszélői mód nem csak a két főszereplőre nézve igaz, hanem a többi szereplő is belső szövegei révén vesz részt a regényben. Az elbeszélői pozíciók egészének elenyésző hányadát teszi ki az egyes szám harmadik személyű narrátori szöveg, amely funkciójában legtöbbször a tér-idő viszonyok objektív rögzítésére korlátozódik.

Az előbb ismertetett elbeszélői módokat azzal egészíthetjük ki, hogy Noel és Bence megnyilatkozásait leszámítva a regény minden szereplője az ő kettejükkel kapcsolatos gondolataikat közli. Így a regényben valóságosan is minden róluk szól, nem marad hely semmi más számára. Noel és Bence alakjának ilyen részletező és bensőséges, sokszor reflexív módon történő ábrázolása meggyőzően teljesíti azt a célt, hogy a regény a meleg embereket érző, egyedi, sokszínű és rokonszenves személyekként mutassa be. Ehhez természetes módon hozzátartozik, hogy az író aprólékos magyarázatokkal, a szereplők által önmagukról megfogalmazott értelmezésekkel gazdagon él, mintegy elénk tárva hőseinek mélységesen emberi és esendő személyiségét.

Az előítéletes gondolkodás gyengítésének szándéka érhető tetten abban is, ahogy az író a két fiatal közti intim helyzeteket bemutatja. A queer gondolkodás jellemzője, hogy a hagyományos nemi sztereotípiákat elveti, így például a fiús és lányos jegyeket nem hangsúlyozza a biológiai nemek tekintetében. A regényben érdekes módon ezzel ellentétes stratégia szerint történik a nemiség külső jegyeinek személyekhez kötése. Noel egyértelműen lányként, feminim szubjektumként, Bence pedig erősen maszkulin jegyekkel felruházva jelenik meg. A közöttük lejátszódó szexuális aktusok ábrázolásában ezért nem két férfi szexuális együttléte kap hangsúlyt, hanem a heteroszexuális testiségben is megjelenő vágyak és szerepek. Ezt nem kis mértékben szintén az a szubjektív elbeszélői mód teszi lehetővé, amely révén az olvasó az egyik vagy másik szerelmes pozíciójából látja az eseményeket, azzal együtt, ahogy ők egymásra tekintenek. Ebben a viszonyulásban pedig a heteroszexuális kapcsolatokra is jellemző motivációk, érzéki ösztönök domi-

Z Katona André,
Mennyi időnk van?
Ulpius-ház,
Budapest, 2012,
143–144.

n lnak,  gy nyoma sincs perverzi nak, viszolyogtato homoszexuális b lyegegnek.

Eddig tehát arról beszéltünk, hogy a regény megalkotásának m djja lehetővé teszi a melegek kapcsolatának bensőséges és emberi összetevőinek ábrázolását, valamint arról, hogy a két főszereplő szerelmi jeleneteiben a heteroszexuális sémák működése kap hangsúlyt. Ezek mellett, harmadik fokozatként kell szólnunk a személyességnek egy másik vetületéről is. Ez a szerző és a Noel nevű főszereplő alakja között megjelenő párhuzamban realizálódik.

A regénybeli Noel 25  ves, B k csab r l Budapestre k ltz  fialat újságíró, aki egy bulv rlapn l dolgozik. Extravag ns megjelenésével ellentétben kult raszeret , s nem elhanyagolható módon mozifilmek rt rajongó értelmiségi, aki nyíltan vállalja homoszexualitását. A szerzőről rendelkezésünkre álló életrajzi adatok, valamint az általa működtetett filmes blog tanúsága szerint ezek a tulajdonságok és biografikus elemek illenek r  a regény szerzőjére, Katona Andr ra is. Nem szükséges természetesen az olvasat, amely abból indul ki, hogy a szerzőt azonosítja a regény egyik központi alakjával, és  gy  letrajzk nt olvasva kívánja létrehozni a m  referencialit s t, de alapot adhat annak, hogy a könyv hitelességéről beszéljünk. Feltűnő ugyanis az a jellegzetesség, hogy a regény mennyire realizisztikus világot képvisel. Nyelvezet ben, párbeszédeiben, a karakterek k ls bels  tulajdonságaiban, a helyszínek és időpontok tekintetében egyaránt dokumentarista, naplószerű hatást kelt.

Összefoglalva az imént elmondottakat, lényegi mondandók az, hogy a regényével a szerző maximálisan hiteles,  szinte történet benyomását szeretné kelteni bennünk, olvasókban. A hitelességet szolgálja a személyesség, valamint az események időpontjának és helyszínének pontos felt ntet se, amelyek a k tarulkozás igazságában nyerik el értelmüket. Véleményünk szerint a hiteles, a valóság hatását kelt  mű is segít közelebb hozni a megcélzott olvasói k rt, a többségi társadalom tagjait a homoszexuálisok világához. Ez a tényyszerű, az események valódi menetét bemutató konstrukció és alkotói modor ugyanis esélyt ad arra, hogy az esetleges ellen rz sekkel terhelt olvasó valamelyest elfogulatlanul közeledjen a történet szereplőihez, és utat találjon egy számára sokszor csak démonizált formában létező alternatív világhoz.

A regény negyedik fokozata az idő problémájára utal. Az idő kérdése nem filozofiai aspektusból vagy reg nytechnikai megfontolásokból fontos, hanem az egyéni boldogság megteremtésének lehetőségével van összefüggésben.

Noel lesütötte a szemét. –  n nem gondolok a jövőre. Nem foglalkozom vele... Az emberek azért gondolnak a jövőre, mert várnak tőle valamit. F rjet vagy feleséget szeretnének, családot, gyerekeket.  regkorukban pedig az unokáikat akarják nézni a verandáról... Nekem nem lesz csal dom... Számomra a j v  nem hozhat semmi  jat, csak ráncokat és m g több gyertyát a szülinapi tort mra. –  gy érezte, eszeveszetten rohan az idő... – Ki tudja, mennyi időnk van?²

A regény legfontosabb kérdése Noel alakjához kapcsolódva tér vissza ismétlődően, hol explicit módon megfogalmazva, mint a fenti kis részletben, hol csak a szavak, tettek mögé rejtve, de állandó erőként döntésre kényszerítve őt. Azt kell eldöntenie, hogy képes-e szerelmét kitenni mindannak, amit a nyíltan párkapcsolatban élő egyneműek számára a heteroszexuális normák alapján működő társadalom jelent. Ebben első helyen szerepel a megbélyegzés, amely a legtöbbször gátjául szolgál annak, hogy a meleg identitású személyeket a maguk jogán létező egyénként, egyedi tulajdonságaik által értékeljék. Noel végül úgy dönt, hogy sokkal jobban szereti Bencét annál, mintsem arra kárhoztassa, hogy az emberek előítélete miatt örökösen szenvedjen mellette. Ezért tálcán kínálja fel Bence számára a heteroszexuális, normakövető életet egy lány, Réka oldalán. Bence hűségét, ragaszkodását Noel konok elutasítással töri meg. A regény a csillagok alatt fekvő pár jelenetével ér véget, itt olvashatjuk Noelnek a kérlelhetetlenül múlt időben visszhangzó gondolatait. A hajdani szerelmesek idegenként fekszenek egymás mellett, nem tudják megélni közös életük utolsó legtökéletesebb pillanatát.

Ez a befejezés aláhúzza azt a kényszerű és tragikus időszemléletet, amit Noel képvisel. A másságot elutasító társadalmi környezet egyenlő számukra a jövőnélküliség kilátástalan létállapotával, sorsuk egzisztenciálisan nem hordozza a beteljesülést, a teljes élet megalkotásának lehetőségét. Noel számára nem marad más, mint hogy életét, amelyet vesszőfutásként él meg, a boldog pillanatok emlékével tegye elviselhetővé. Időfelfogásának lényegét a „pillanatvadászat” kifejezéssel tudnánk legjobban érzékeltetni, hiszen valójában ezt teszi a regény első percétől kezdve az utolsó mondatig. Így válik érthetővé, hogy igazi tragikumként az utolsó tökéletes pillanat elvesztegetésére tekint, nem pedig arra, hogy szerelmével közös útja véget ért:

Mellettem van. Itt fekszik velem. De már nem szeret. Már ő sem akar engem. Ez lehetett volna életünk legtökéletesebb pillanata. Ahogy fekszünk egymás kezét szorítva a tóparton.³

Az a kudarc pedig, amely a teljes élet megélhetésének kivitelezhetetlenségéből ered, részvétet kelt minden olyan olvasóban, aki végigkísérte a regény főhőseinek életútját. A szerelmesek boldogságának útjába álló ellenséges környezet romantikus toposza itt konkrét társadalmi érvénnyel is szóló jelentéssel gazdagodik. A realiztikus, napjainkat idéző szövegvilág egyértelművé teszi ugyanis, hogy a fiatalok életlehetőségeit minimálisra korlátozza a heteroszexuális társadalom sztereotípiáiból fakadó korlátoltság és ellenséges indulat. Ha elfogadjuk, hogy az író elsősorban a nem meleg olvasókat célozta meg művével, akkor a könyv érzékletesen mutatja be mindazt a személyiségromboló hatást, amit a többségi társadalom intoleranciája okoz a kisebbségi csoportokhoz tartozó személyekkel szemben. Ha úgy tetszik, ezt a társadalmi üzenetet tekinthetjük tehát – az időélményhez kapcsolódóan – a regény ötödik fokozatának.

Hiába fürösztöd önmagadban...

A *Mennyi időnk van?* című regény két főszereplőjének élete szorosan összetartozik, azonban útjaik egyes szakaszaikban olykor szétartanak, továbbá más kiindulópontból kezdtek neki közös életüknek. A regény szerkezete és elbeszélői módja egyenesen abba az irányba terel minket, hogy kettejük közös történetét külön-külön is végigkövessük. A 19. században kialakult realista regény egyik formájának elnevezését alkalmazva polifonikus, többszólamú műként válik így értelmezhetővé Katona André alkotása. A polifonikus, azaz többszólamú alkotás jellegzetessége, hogy a szereplők képviselte világok egymás mellett jelennek meg a műben, egyik sincs a másik fölé helyezve, bár az olvasói megközelítések teret adnak egyik vagy másik szólam hangsúlyosabbá tételének. Amint az előbbiekből kitűnik, Noel szólamának legfőbb kérdése az, hogy az ember miként kezelje saját léthelyzetét abban a világban, amely megkérdőjelezhetetlen bizonyossággal szab gátat annak, hogy az identitásának megfelelő társas együttélést, családepítést kiteljesítse. Bence szólamában ehhez képest az a folyamat kap hangsúlyt, amely során egyre markánsabban és szélesebb körben képes megnevezni önnön másságát, vagyis a queer tudat és viselkedés artikulálásának lépéseit követhetjük nyomon.

A nyomkövetés vagy nyomozás a saját múlt feltárásának műveletét jelenti, hasonlóan ahhoz, ahogy a világirodalom első nyomozója, Oidipusz nyomozza visszafelé haladva az időben a saját bűnét. A retrospektív nyomozás egyben mindig a dolgok megértését is célozza, s itt sincs másként. Bence életében a Noellel való együttélés olyan élethelyzetet takar, amelyet ő maga sem ért, ezért kényszert érez, hogy az emlékezés útjait járva megfejtse azt, mikor lett heteroszexuális férfiból homoszexuális személyiség.

A regényszerkezet külön szubjektív nézőpontból előadott szólamok együtteséből áll, s ez a struktúra megfelelő írói eljárásnak bizonyul ahhoz, hogy ne csak holisztikus módon az egésze irányítsa az olvasó figyelmét, hanem külön-külön az egyes szereplők belső történetének alakulására is. A visszatekintés során az események ábrázolása nem a folyamatosság érzékeltetésére törekszik, hanem csomópontok köré szerveződve történik. Így Noel és Bence kapcsolatának szorosabbá válásáról, illetve a minőségi változásról tanúskodó emlékminták fogalmazódnak meg a személyes múlt rétegéből.

A visszaemlékezés folyamatának csomópontjait az egyes fejezeteknek tekinthető tartalmi egységek jelzik, amelyek nem címmel, hanem idő- és helymegjelöléssel vannak azonosítva. Bence életének legfontosabb eseményei az eszmélés egyes állomásait jelölik.

Noel és Bence között első ismeretségük óta szoros barátság alakult ki. A nemi éréssel együtt járó érzelmi-testi változásokkal egy időben kezdtek érzékelhetővé válni azok a zavaró jelek, amelyek Bencét oly sokáig elbizonytalanították. 13 éves korukban egy véletlen biciklibaleset következtében kerültek először testileg egymáshoz közel:

Noel Bencére esett. Nem ütötte meg magát. Mozdulatlanul várta barátja reakcióját... El nem suttogott kérdések és vallomások bújtak meg félszeg vonásaikban. Egymás szemébe néztek. Nem tudták, mi lesz a következő rezdülésük. Az arcuk közel volt egymáshoz. A lán-goló ajkak korai bűnök csalogató párnájává változtak.⁴

4 Uo., 423.

5 Uo., 399.

Kettejük kapcsolatának következő mérföldköve egy két évvel későbbi osztálykirándulás eseményéhez kapcsolódik. Az általános iskola utolsó évében közeledik a ballagás, a búcsú. Bence Noel keresésére indul, aki egy vadászles magányában húzódik meg. Bence fölmászik hozzá, majd gyengéden „megpuszilja”, megöleli. Bence számára nem tűnt furcsának ez a tette, mindketten természetesnek vették ezeket a megnyilvánulásokat. Kimondatlanul ekkor már tudniuk kellett, hogy többet és mást jelentenek egymásnak, mint ami két egyívású iskolás gyerek barátságában megszokott. De a fiatalok számára nincs alternatíva: Bence szerint idővel elfelejtik ezeket a dolgokat, felnőttek lesznek, és komoly emberek. Noel szintén a felejtés mellett dönt:

Könyörgöm, Istenem, segíts, hogy elég erős legyek!... Ígérem, elengedem, és elfelejtem Benit. Cserébe ne hagyd, hogy buzik legyünk!⁵

Ezután hosszú szünet, eltávolodás, indulatok és dac következett, majd Noel kezdeményezésére újakezdődik kettejük kapcsolata, de már felnőttként. Az első bizonytalan lépéseket egyre határozottabbak követték, szerelmük kiteljesedett. Bence és Noel összeköltöztek, esélyt adva maguknak a közös életre. Bence mindeközben fokozatosan felvállalta homoszexualitását, igyekszik boldoggá tenni szerelmét. Ennek során „megtanult lemondani és megelégedni” új identitásával, úgy gondolja, többé már nem lehet heteró, „nincs visszaút”.

Bence életútjának, a belső lélekrajz alakulástörténetének irodalmi megfogalmazása jól mutatja azokat az érzékeny pontokat, amelyek a gender-teóriák létrejöttéhez vezettek. A külső jegyeiben férfivá érő személyiség nemi érdeklődése azonos nemű társa irányában erősödik meg. Vonzalma tárgyában se férfit, se nőt nem lát, hanem csak azt, akibe szerelmes. Ha történetesen Noel nő volna, már régen feleségül tudta volna venni őt, így viszont vállalnia kell a kisebbségi lét-hez tartozás megkülönböztető helyzetét, amelyet a heteroszexuális társadalmi környezet normarendszere legalizál.

Mégsem ez a történet vége, mert Noel másképp dönt. Így Bence először megtapasztalja az elfojtás stratégiájából következő életet, de Noel hatására képes lesz szembenézni saját vágyaival, felvállalja más-ságát. Majd ugyancsak Noel hatására visszalép a többségi társadalom normarendszere által neki kijelölt szerepbe, hátat fordítva mindannak, amit addig elért. Amennyiben elhagyjuk az érzelmesre hangolt romantikus regény meséjét, meglátjuk Bence alakjában azt a groteszk személyiséget, aki úgy mond „ide-oda ugrál” a „normális” és „abnormális” kategóriák között.

Jól tudjuk, hogy a groteszk minőség a hibás mechanizmusok leleplezéséből fakadó esztétikumból táplálkozik. Míg Noel összetettebb alakja révén a homoszexuálisok életének tragikus aspektusa jelenik meg, Bence – fenti összefüggésében – groteszk figurája azt képes kifejezni, hogy azok a társadalmi szerepek, amelyeket a többség normálisnak és érvényesnek gondol, mennyire használhatatlanok és igazságtalanok. Így fordul ki értelméből a József Attila-i szavak igazsága: „Hiába fürösztöd önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat.” Amíg a személyiség identifikálódásához egy igazságtalan környezet szolgáltatja az igazodási rendszert, addig nem lehet megbízni ennek a környezetnek a megerősítő visszajelzéseiben. Ennélfogva minden teljes értékű egyén személyes felelőssége az, hogy mennyire hajlandó feladni saját lényének igazságát azok kedvéért, akik körülöttük élnek –számunkra ebben ragadható meg Katona André *Mennyi időnk van?* című regényének legfontosabb gondolata.

Object V, fotó, digital print, 100x70 cm, 2003

